

CRÒNICA

La nova «Odíssea» de Carles Riba.— No endebades ens separen més de trenta anys d'aquella primera versió catalana de l'*Odíssea* amb què Carles Riba quedava consagrat, entre nosaltres, com a mestre de poetes i d'humanistes. Ell mateix, que coneix com pocs, perquè n'ha estat un viu factor, «les proves d'afinament i d'enriquiment» a què ha estat sotmès el nostre idioma durant aquests trenta anys, i, en l'ordre pràctic, els instruments de treball de què disposen avui l'escriptor i l'investigador, trobava arcaica, distant i envellida aquella traducció. Per això, en proposar-li una reedició del llibre, «en circumstàncies que feien pròxim al meu cor», confessa, «el mite d'Ulisses», Carles Riba, el més escrupolós i exigent amb ell mateix, ha decidit un nou i total retorn a l'aventura, negant validesa a la primera elaboració. «Havia de replantejar-me tots els problemes, de revisar tots els criteris, de ressenyar tots els mitjans». I ha sorgit una segona *Odíssea*.¹ Aquesta actitud, tot i que representa la pura permanència en la seva línia com a home i com a poeta, assenyala, per ella mateixa, un triomf.

L'intent de renovació no es podia reduir, és clar, a la superfície del lèxic o de l'expressió. A l'esperit i a la pregonesa de les noves recerques filològiques En Riba ha unit tota la riquesa de la seva experiència tècnica, aplegada durant aquests anys, i, en major grau, la de la seva experiència humana, presidida per la doble condició d'hellenista i de poeta. La contemplació directa de mars i terres odisseïques, que omple, «en inacabable procés de cristallització», els seus ulls i la seva memòria, a través de les admirables *Elegies de Bierville*, ha contribuït a la realització de l'empresa amb el major poder d'eficàcia i de síntesi. Només d'aquesta manera el nostre poeta podia aspirar a la seva obra de reconstitució, independentment del caràcter de versió, adquirís l'alta qualitat d'obra clàssica. Com específicament clàssica, en efecte, cal considerar aquesta segona traducció o refosa del poema homèric, en la qual el professor, sol·licit a realitzar la fidelitat a les característiques històriques i filològiques, sap sacrificar el seu rigor fontent-se amb el pur artista que desitja fer ressaltar sempre tot allò que al seu albir són permanents valors estètics del poema original.

El mateix traductor, en vuit essencials pàgines liminars, exposa aquestes raons i defensa la invulnerabilitat del poema com a autèntica expressió de poesia pura; si bé aquest es pot sotstreure al monopoli dels més o menys doctes hellenistes, no pot ésser lliurat, d'altra banda, espoliat de la seva poesia, a la insensibilitat dels simples devoradors de novel·les. En aquest principi es basa tota la labor d'ara. D'ací que el vers havia d'ésser així mateix el vehicle normal del seu trànsit al català. En Riba ha resolt la difícil qüestió de la mètrica sense segregar-la de la general de l'estil, salvant, com objectiu immediat, la més preciosa qualitat de l'estil homèric: el moviment. La literarietat en aquesta segona versió és potser menys palesa que en la primera, però és més desimboït el seu procés i més vivents la seva estructura i economia verbal, que aconseguen mantenir, fins on és possible, les bel·leses, les harmonies, les ressonàncies i les fórmules en què es desplega el món homèric.

L'adaptació de l'hexàmetre era necessària. Cal acollir amb viu interès l'aclimatació,

1. HOMER, *L'Odíssea*. Novament traslladada en versos catalans per CARLES RIBA. Barcelona, Editorial Alpha, 1953, 428 pàgs.

cada dia més normal, d'aquest metre dactílic en la nostra poesia. En Riba l'ha aplicat en la magnífica intensitat fonètica del català mitjançant versos de sis accents (comptant com a tals els secundaris), «distribuïts en una alternança i amb unes cesures que almenys recordin les de l'hexàmetre homèric». No coincideix, per tant, amb el principi assajat en les seves versions fragmentàries de la *Ilíada* per J. M. Pabón, per al qual els hexàmetres clàssics *sonen* en llur immensa majoria amb cinc accents i no amb sis. També els hexàmetres d'En Maragall duïen sis accents. La qüestió, tanmateix, és accessòria. Tenint en compte les possibilitats tòniques del català i la utilització dels accents secundaris, segons la pràctica d'En Riba, és indubtable que la imitació del seu hexàmetre respon a les exigències de la més fina orel·la, mentre que el seu so desperta la llibertat i la riquíssima flexibilitat de la mètrica antiga.

El nostre poeta, en suma, s'ha acontentat a perseguir l'àmbit i el ritme que necessitava l'estil homèric per a fer-se sentir en una aproximació. Per això ha fugit sempre de qualsevol rigor i de qualsevol fidelitat abassegadora. Àdhuc en la distribució externa són visibles les seves intencions. Els vint-i-quatre cants de l'*Odissea*, en efecte, són dividits en la traducció segons entitats temàtiques, amb interferències o fraccionaments dels cants tradicionals, a través d'una trilogia natural: *El viatge de Telèmac*, *Les aventures d'Ulisses* i *La venjança d'Ulisses*. Potser la lectura, i fins la consulta, del poema resulten així per al lector d'avui més netes i més profitoses. Aquest lector mitjà, però, hi trobarà a faltar breus notes que l'orientin al llarg d'aquelles concepcions velles de trenta segles. D'altra banda, no comprenem com de bell nou restableix En Riba la moda de trencar les paraules acabades en -r muda substituint-la per apòstrof quan la paraula següent comença amb vocal; exemples: «l'esgarrifó' i la fatiga» (pàg. 112), «envià un herald a cercà' el seu obsequi» (pàg. 148); «sense havè' alliberat» (pàg. 187). Creiem totalment innecessàries aquestes grafies per al discret lector. Alguna novetat, com la forma *naixeren* (pàg. 187), és deguda a preferències personals que cal tenir sempre presents quan es llegeix un poeta com Carles Riba, mestre en el lèxic i en la gramàtica. — MIQUEL DOLÇ.

La Fundació Bernat Metge. — Amb el primer tom de les tragèdies de Sòfocles, traduïdes per Carles Riba, la Fundació Bernat Metge assolí el centenar de volums. Els cent vuit llibres publicats fins ara són una magnífica demostració de la continuïtat d'aquesta obra, que avui ja ofereix com a resultat una de les realitats més fecundes del nostre moviment intel·lectual. En mirar l'obra realitzada, ens adonem de l'evolució de la nostra llengua literària, que s'ha anat fent, en les traduccions de la Fundació, cada vegada més conscient i més exacta, al mateix temps que més acostada al català actual. És que la traducció dels clàssics ha estat en el nostre país, com ho fou abans en altres pobles, la contribució més eficaç a la fixació de l'idioma; el català, en fer-se apte per a l'expressió del pensament dels autors antics, ha adquirit la precisió i la ductilitat d'una llengua perfectament elaborada.

Això, ja ho pressentí l'enyorat patrici Francesc Cambó quan, ara fa trenta anys, constituí la Fundació sota el seu mecenatge, i ho pressentiren també els qui, amb Joaquim Balcells, Joan Estelrich i Carles Riba s'empregueren la tasca de traduir els clàssics grecs i llatins al català. D'ells, recordem ara amb emoció aquells que ja no són entre nosaltres, i hem d'esmentar especialment, per la important part que tingueren en aquesta obra, Joan Creixells, el malaguanyat traductor de Plató, que la mort s'endugué quan ja l'obra feta per ell justificava les més altes esperances, i Joaquim Balcells, l'home que fou tot cor, el mestre que portà l'esperit de renovació en l'ensenyament del llatí a la nostra Universitat i que fou en tot moment un gran amic i un guia segur per als seus deixebles.

L'activitat de la Fundació Bernat Metge es ressentí, com totes les altres manifes-